

palau, per veer los 10 Manaments ---», «*tocharen* a la porta del palau, per ço que entrassen», Llull (*Blañq.*, *NCl.* I, 207.19, 240.7); Desclot (*NCl.* IV, 83.28). «Cant él fo là vengut, él *tochà* a la porta, e els fraras de laíns exiren defora», Reixac (*Q.*, 20.30); «après que hagué *tocat* algunes vegades a la porta del meu diversori, car jo no li volia obrir perquè no-m torbàs», BMetge (*Riq.*, 158.15); «*toquaven* a la porta, dient: —Senyor, obri-ns la porta de paraís --- Senyor, obri-m! ---», «no gosaven *toquar* a la porta, per tal que no la destorbassen ---», StVicentF (*Serm.* II, 272.4; I, 144.21); «com lo rey fo junt al hospital, ell *tochà* a la porta règement, fins que l'infant li respòs», *Filla de Contastí* (*NCl.* XLVIII, 77); «*tocar* a la porta: pulsare fores», JnEsteve (s2v^o). Anàlogament: 'picar de mans': «Fer alegria *tocant palmes*: plaudere, plausum facere», «*tocar palmes*: complaudo», id. (g5v^o, s4).

Menys usual avui en el català central que *trucar* o *picar a la porta*, però continua essent-ho molt a les terres del Migjorn, des de Tort. cap al Sud: «cada vegada que *toquen* a la porta, pensant-se qu' és lo carter», Vergés Paulí (*Espurnes* v, 75); o a Mall.: BFerà, *Comèdies IdOr* I, 169. I fou usual en cast., especialment en autors americans del S. XVIII i hi resta regionalment (*DECH* v, 520a30).

4) Aplicat a bèsties fou incitar-les a cops, i així es troba ja també des dels orígens: «Leva sus e *toca* los bous», *VidesR*, 56r1, n. 20, traduïnt «stimula». Avui es diu especialment en el llenguatge pastoral dels Pir. centrals: *toká* el bestiar de llana, pegar-li cops per fer-lo moure i obeir, a la Vall de Benasc (Saünc, 1965), Aran (Bossost, Gessa, 1930) i altres valls gascones *tuká*, Bielsa *tukár* (ASchmitt, *Termin. Past. d. Pyr. Centr.*, 30). Però aquest no és pas el cas del capítol 423 de la *Crònica* de Jaume I, on es tractaria d'«arriar cavalls i bèsties de càrrega» i s'ha de llegir *l'esco-caven* (veg. *escorcollar*, i nota en un article anterior).

Abans que tot, s'aplica, com a imperatiu, al gos d'atura: *tóka-la!* i el ca clava mossadeta a la cama de l'ovella o l'envesteix amb furient embranzida etc. (Pallars, Cerdanya, vessant S. del Cadí: Tuixén 1964 etc.). Així mateix passa a aplicar-se, construït absolutament, al gos de caça: «quan troben *frésa* del conill en un lloc on ha pasturat l'animale» «*tóken* més fort» i el caçador de punt avisa: «ja l'a llevat!» i tots hi cuiten arma en mà. No sense analogia amb això, el pescador de canya sent que «el peix *tókè*» StPolM [1924; cf. infra *toquet*] allà on un barceloní diria que 'pica'.

5) Des d'aquí hi ha una atenuació cap a la idea de mer contacte o de simple tacte. 'Posar les mans a': «Si lo demanador volrà donar fermança, dién que --- e-l seu se fa aquella obra ---, lo Veguer --- deu manar a cascú que aquí no *toc* ne obra, ne cau, ne-y arrabaç, e-y faça nulla obra», *Cost. Tort.* (Ol., 376); «--- L'esperadiment me començà a passar, e dubtant encara en ço que m deia, volguí-m'hi acostar per besar-li --- les mans. —Tira-t —dix ell— car aquest cos de què-m veus cobert, fantàstic és e no-l pories ne t'és legut *tocar*: aquell --- convertit és en pols», BMetge (*Somni* I, 60

NCl. I, 23.12); «ella les claus / ni tancadura / --- / del forniment / de mà *tocava*, / ni se'n curava, / res no hi sabia», «anf per strados / de les senyores: / punts ni tisoses / no s'hi *tocaven*, / ni-s practicaven / fusos, filoses / ---», JRoig (*Spill*, 2439, 3419). I en una mesura emfàtica, pregnant, 'arribar a posar-hi mà': «los dinés, e honor de mal lloc, / no dic, si-ls ha, que com a serp no-ls *toc* / ---», Ausiàs CVI, 49c. *Tocar de peus a terra*. Que és quasi la idea de *tocar mare*, proverbial, 'no perdre's enlaire, no esfumar-se en abstracció': «no anem sempre a flor de terra --- però --- no perdre-la de vista: convé acudir de tant en tant a 'tocar mare' --- contemplació confiada i efusiva ---», Alcover (*Art i Lit.* 1904, 28.6f.).

45 'Tocar a un blanc, atènyer': «La primera de totes que *tocà* fon la bella Agnès, e *tocà* en lo scut de Amor», JoMartorell (Ag. I, 205); «Lo rey avia honrats hòmens --- qui eren sos parens e avien fiança --- que la terra romangués a éls; e quant saberen que la dona avia haüt un infant --- pensaren que-l auciesen; e --- ac hom feyt una trapa endret del bressol, e tramès-li hom --- una gran péra per tal que murís: e plac a Déu que no-l *tocà*, mas donà tal al cópol del bressol que-l trencà», Desclot (§ 4, *NCl.* II, 26.4). I tirant ja cap a un sentit moral: «D'aquest voler los trobadors escriuen, / e per aquest, dolor mortal los *toca*: / la racional part de l'arma no-ls broca, / del sensual aquests apètit vivien», Ausiàs (LXXXVII, 5b).

Aplicació especial la del contacte dels fets atmosfèrics: *tocar el vent, l'aire, el sol*. En aquest punt hi hagué concurrència entre *d(on)ar* i *tocar*: el castellà es decidí per aquell, el català per aquest, si bé entre els valencians hi hagué antigament alguna vacil·lació, que observem en St.VicentF: «tothom qui vulla que-l sol li *dó*, vingue-sse-n a la plaça --- mas si n'í ha degú que-s vulla metre dejús una tàvega, dejús terra, a aquell jamay li *darà* lo sol», StVicentF (*Serm.* I, 126.2). No crec que avui això fos ja acceptable en la nostra llengua, que pertot hi posa *tocar*, i és que no és pas menys antic entre valencians: «--- y met-n'í bon raig - que tot se consuma, / ni encara llamp - te fira y soffime, / y mal ayre-t *toc* - torçó que t'estenga, / y, allà, mal traydor - sobtós te llastime / ---», *Brama dels Llauradors*, 232 (i altres en *AlcM* I, § 4).

45 Tocament bestial, grapeig, toqueteig obscè: «assestiat per manera que posqués ésser *tocat* abtament» Bna. 1401 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 204), cf. *tocament* infra. O no tan deshonest: «fent l'ullet i volent agafar-la per un braç. —Està! llarg de dits —féu ella, esmunyint-se ---: les dones són de mira-i-no'm-tocs», Pous Pagès (*Per la Vida*, 116.19); MrnVayreda atribueix a la seva heroïna Coralí la divisa «Sóc com les noies de l'Empordà: molt mirar i gens *tocar*» (*La Puyalada*).

55 En fi, com a expressió del sentit del tacte en general, en el Llibre del *Genil* de Llull, en el capítol titulat en llatí *De tactu*, i en el text català *De sentir*, exposa el teòleg musulmà la seva concepció: «Per palpar e *tocar* e sentir ha hom benança e plaser en aquest món; e per açò en paradís haurà hom glòria palpant,